

1. Obiekt
KAPLICA CMENTARNA W ZESPOLE CMENTARZA KOMUNALNEGO

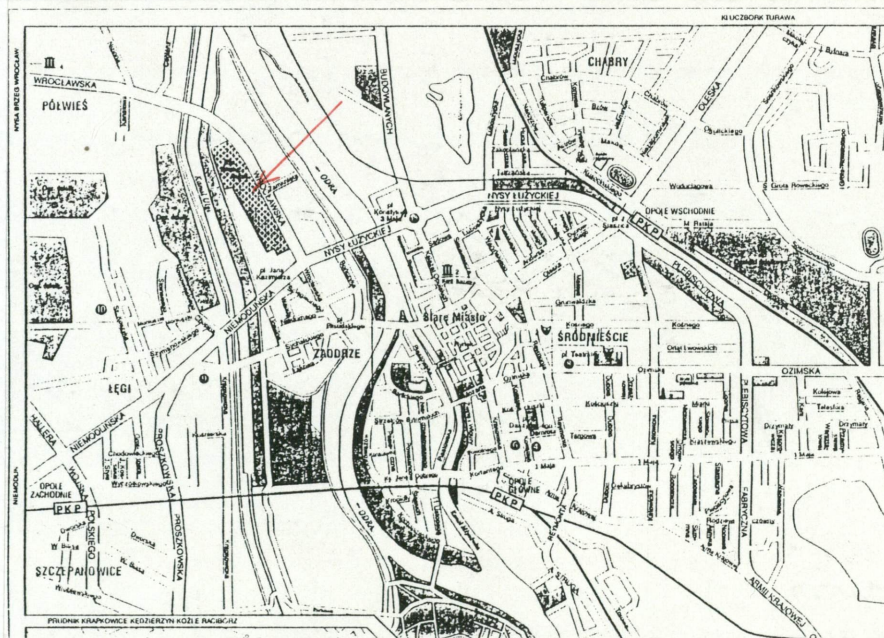
2. Czas powstania
1901 r.

3. Miejscowość
OPOLE

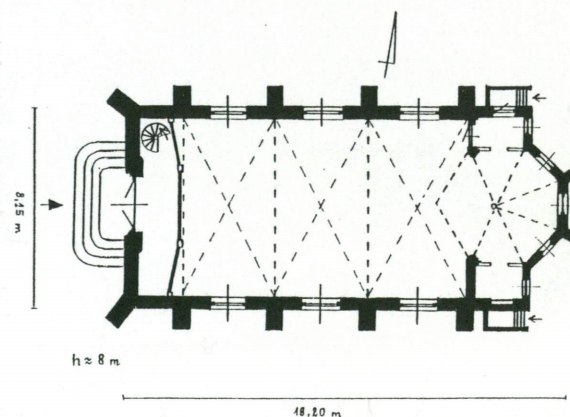
11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

1. Kaplica cmentarna, widok
od strony ulicy Wrocławskiej.

Plan orientacyjny, skala 1:10 000.

Rzut przyziemia, pomniejszenie.

4. Adres
Opole
ul. Wrocławska

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo opolskie

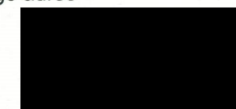
6. Poprzednie nazwy miejscowości

Oppeln

7. Przynależność administracyjna przed 1 I 1999

województwo opolskie

8. Właściciel i jego adres

9. Użytkownik i jego adres

10. Rejestr zabytków
cmentarz komunalny:
Nr 210/89 data 30.05.1989

Historia

Cmentarz założony w 1813 r., na terenie Przedmieścia Odrzańskiego (*Oder-Vorstadt*), na północ od strzelnicy miejskiej, usytuowany był w rozwidleniu pomiędzy drogą prowadzącą do Nysy i szosą wiodącą do Wrocławia (ob. ul. Wrocławska). Przeznaczony dla ewangelików i katolików, od początku zapewne spełniał funkcję cmentarza komunalnego. Jako cmentarz komunalny wzmiankowany był w przekazach z 2 połowy XIX w.

Obszar cmentarza był w XIX i w pierwszym trzydziestoleciu XX w. powiększany. Około 1833 r. teren cmentarza wydłużono wzdłuż ulicy Wrocławskiej, w kierunku północnym. Na planie z 1833 r. starszą jego część z 1813 r., z zaznaczonymi pochówkami, oznaczono jako *Begräbniss Platz – alter*. „Nowa” część (*Begräbniss Platz – neuer*) była jeszcze wówczas bez pochówków. Kolejne etapy powiększania obszaru cmentarza z kontynuacją północnego kierunku, następowały w 1860 r., 1872 i 1888 r. W ostatnim z etapów (1888 r.) powstała ta część cmentarza, na której zbudowano późniejszą kaplicę cmentarną.

Nowa w 1888 r. część nekropolii dzielona była symetrycznie alejami, które podporządkowano dwóm głównym, krzyżującym się pod kątem prostym alejom. Pośrodku skrzyżowania alej powstał kwadratowy placik, natomiast na jego osi, na końcu alei głównej, wzniesiono przy zachodnim obrzeżu cmentarza budynek (kaplicę ?), którego przeznaczenie nie jest znane. Na przełomie XIX i XX w. placik powiększono w kierunku głównego wejścia. Powstało prostokątne poszerzenie alei, na którym w 1901 r., tuż przy bramie głównej wzniesiono neogotycką kaplicę, przeznaczoną do liturgii przedpogrzebowej. Jeszcze tylko raz, około 1920 r. do cmentarza włączono nowe grunty. Poszerzono na zachód jego część północną.

Po 1945 r. cmentarz zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem był użytkowany jako komunalny; kaplica nadal spełniała swą pierwotną funkcję. Około 1950 r. i w 1979 r. najstarszą, południową część cmentarza zlikwidowano, przeznaczając uzyskany fragment gruntu pod zielen miejską. W roku 1963 decyzją administracji miejskiej cmentarz został zamknięty.

W 1984 r. w planach miejskich przewidziano jego likwidację i założenie w tym miejscu parku. W latach osiemdziesiątych XX w. kaplica cmentarna oddana została gminie Zielonoświątkowców w tymczasowe użytkowanie jako zbór.

Powódź, która w 1997 r. zniszczyła zachodnią część muru ogrodzeniowego cmentarza, dotarła do przyziemia kaplicy, powodując silne zawilgocenie fundamentów i ścian konstrukcyjnych.

Sytuacja

Nieczynny obecnie cmentarz komunalny usytuowany jest w północno- zachodniej części miasta, pomiędzy kanałem Ulgi, ul. Wrocławską a ul. Niemodlińską. Jego powierzchnia posiada kształt wydłużonego, niemiarowego prostokąta. Kaplica cmentarna znajduje się przy bramie głównej cmentarza, w środkowej części cmentarza, na placu, utworzonym z poszerzenia poprzecznej alei. Elewacją wschodnią zwrócona jest w stronę ul. Wrocławskiej.

Materiał, konstrukcja, technika

Ściany.

Ściany konstrukcyjne kaplicy wykonane z cegieł na zaprawie wapiennej, otynkowanych tylko wewnątrz kaplicy. Na zewnątrz ściany wzmocnione jednouskokowymi szarpami, zdobionymi górą blendami. Naroża prezbiterium i elewacji zachodniej opięte analogicznymi szarpami. Grubość muru w ościeżach okien korpusu około 70 cm.

Prezbiterium oddzielone od nawy prowizoryczną ścianką z dykty, umieszczoną w łuku tęczowym.

Sklepienia i stropy.

Wnętrze kaplicy przykryte sklepieniem pozornym, pokrytym tynkiem fakturalnym. W prezbiterium sklepienie pięciodzielne z żebrami. Nawę przykrywa sklepienie krzyżowo-żebrowe, trzyprzęsłowe. Wiązki ceramicznych żeber w prezbiterium i nawie opadają na ceramiczne wsporniki ściennie. W dwóch bocznych przyległościach prezbiterium - strop drewniany z warstwą trzciny, przesłonięty podsufitką.

Wieżba dachowa i pokrycie dachu.

Wieżba dachowa niedostępna. Pokrycie dachu nawy ceramiczne; dachówka karpiówka. Dach sygnaturki pokryty płytkami z eternitu. Dach prezbiterium oraz dwóch przybudówek pozbawiony pokrycia, prowizorycznie osłonięty folią.

Posadzki, podłogi. W prezbiterium i w bocznych pomieszczeniach - posadzka ceramiczna pokryta cementową wylewką. W nawie posadzka z białych, kwadratowych płytek ceramicznych, ułożonych „w romb”, przesłoniętych warstwą szlamu.

Schody.

Na zewnątrz, przed wejściem głównym betonowe, jednobiegowe, czterostopniowe schody. Przy bocznych aneksach prezbiterium – schody zewnętrzne kamienne, jednobiegowe, czterostopniowe. Wewnątrz, w części zachodniej - kręte, stalowe schody, prowadzące na chór muzyczny; podstopnice zdobione rozetkami.

14. Kubatura 1184 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 148,3 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne kaplica cmentarna	17. Użytkowanie obecne nieużytkowana
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Budynek nie był remontowany po 1945 r.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcja dachu, wyposażenie i instalacje) Kaplica jest w złym stanie technicznym. Ściany, stropy, sklepienia oraz tynki głęboko zawilgocone wewnątrz i na zewnątrz. Nieszczelne i częściowo zniszczone jest pokrycie dachu nawy oraz sygnaturka i lukarny. Dachy prezbiterium i przybudówek całkowicie pozbawione pokrycia, przesłonięte folią. Ceramiczne posadzki w dużym stopniu zniszczone. Schody prowadzące na emporę niestabilne. W dość dobrym stanie jest konstrukcja empory muzycznej i stolarka drzwi zewnętrznych kaplicy. Natomiast drzwi prowadzące z nawy do przybudówki północnej o znacznym stopniu destrukcji. Ceglane elewacje - ze śladami zasolenia i zabrudzenia. W oknach powybijane szyby. Instalacje elektryczne zdewastowane.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Kaplica jest integralną częścią zespołu cmentarza komunalnego, który jest wpisany do rejestru zabytków. Obecnie wszczęte jest postępowanie administracyjne w sprawie wpisania kaplicy do rejestru zabytków. Ochronie konserwatorskiej podlega bryła budowli, formy dachów nad poszczególnymi komponentami bryły, ceramiczne pokrycie dachu, elementy dekoracyjne elewacji, wykroje okien i drzwi. Stan kaplicy wymaga kapitalnego remontu. Konieczne zastosowanie sprawniejszego systemu odwadniającego oraz odgrzybienie i osuszenie ścian. Pilnie należy uzupełnić brakujące zadaszenie prezbiterium i przybudówek, uwzględniając konieczność zastosowania dachówek, odwzorowanych z pokrycia dachu nawy. Zniszczone dachówki korpusu głównego kaplicy wymagają wymiany. Wskazana konserwacja wszystkich elementów konstrukcyjnych i dekoracyjnych sygnaturki i lukarn w dachu z użyciem analogicznych materiałów budowlanych (drewno, łupek). Zachować należy pierwotną dyspozycję przestrzenną wnętrza kaplicy; wymagane usunięcie dykty zamykającej arkadę łuku tęczowego. Konieczna jest ochrona konserwatorska sklepień wewnątrz kaplicy oraz malarska dekoracja żeber sklepiennych i ścian. Okucia i klamka drzwi frontowych oraz bocznych wymagają konserwacji.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

Studium historyczno-urbanistyczne miasta Opola, PKZ Wrocław, 1990 r., t. V, s. 356, mps [w:] archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu.

Materiały archiwalne w zbiorach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu.

22. Bibliografia

Die Bau u. Kunstdenkmäler Schlesiens. Stadt Oppeln, Breslau 1939, s. 174.

G. Schiedlawsky, *Die Bau- und Kunstdenkmäler des Stadtkreises Oppeln*, Breslau 1939, s. 174.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

-

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst Bożena Adamska, V. 2004

Adamska

plany, rysunki Bożena Adamska, V. 2004

Adamska

fotografie Bożena Adamska, V. 2004

Adamska

miejsce przechowywania negatywów — archiwum autora

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Wkładki do kart ewidencyjnych - szt. 5

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo

OPOLE
woj. opolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KAPLICA CMENTARNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

C. d. tekstu rubryki 12 Historia i 13 Opis.

c. d. rubryki nr 12 Historia

W 2001 r. powstał plan renowacji cmentarza. Kaplica została zakupiona przez prywatnego nabywcę. Rozpoczęte przez nabywcę budynku prace zabezpieczające, przerwane zostały na etapie wstępnym. Aktualny stan techniczny budynku stwarza obawy, co do jego przetrwania.

*c. d. rubryki nr 13 Opis***Otwory.**

Otwory okienne i drzwiowe z murowanymi węgarami i nadprożami, o negligowanych ościeżach. Drzwi frontowe i boczne ostrołuczne. Drzwi prowadzące z nawy do bocznego, północnego pomieszczenia przy prezbiterium - prostokątne. Okna prezbiterium - ostrołuczne. W nawie - okna ostrołuczne zdwojone, umieszczone w zamkniętej łukiem ostrym wnęcie okiennej. Okienka aneksów przy prezbiterium wąskie, zamknięte uskokowym nadprożem. Pomiędzy prezbiterium a pomieszczeniami bocznych aneksów otwory prostokątne.

RZUT.

Kaplica salowa, założona na rzucie prostokąta z pięciobocznie zamkniętym prezbiterium, przy którym dwie przybudówki otwarte w stronę prezbiterium. Pierwotnie obie przybudówki dostępne były od zewnątrz i z nawy kaplicy. Obecnie w przybudówce południowej drzwi zewnętrzne i drzwi do nawy południowej są zamurowane. W zachodniej części nawy, wyodrębniona drewniana konstrukcją empora muzyczna.

BRYŁA.

Kaplica jest nie podpiwniczona. Korpus główny bryły prostopadłościenny, nakryty dwuspadowym dachem z naczółkiem od wschodu. We wschodniej części dachu - sygnaturka z drewnianą galeryjką, nakryta smukłym, ostrosłupowym dachem, zakończonym iglicą z krzyżem.

Prezbiterium, wyodrębnione z bryły, niższe i węższe od nawy, zamknięte pięciobocznie. Pięciopółaciowy dach prezbiterium rozebrany. Po obu stronach prezbiterium - niskie przybudówki, pozbawione pokrycia dachu.

ELEWACJE.

Elewacja wschodnia pięciobocznie zamkniętego prezbiterium, trójosiowa, wznosi się na cokole, zaznaczonym odsadzką i okładziną z ciosów kamiennych; jest zwieńczona uskokowym gzymsem z fryzem, wykonanym z ukośnie ustawionych cegieł. Analogiczny fryz zdobi strefę podokienną prezbite-

rium. Poniżej fryzu podokieńnego - wąskie blendy. Blendami dekorowane także górne części narożnych szkarp.

Pod środkowym oknem, ceramiczna płycina z płaskorzeźbą, przedstawiającą anioła z wstęgą; w tle ornament roślinny. Płycina - dookoła profilowana, dekorowana motywem rozetek. Elewacje boczne prezbiterium, przesłonięte niższymi przybudówkami.

Przybudówki zawierają ostrołuczne otwory wejściowe, zaznaczone uskokowym obramieniem i poprzedzone schodami.

Elewacja zachodnia, frontowa nawy, zwieńczona uskokowym szczytem, opięta dwiema narożnymi szkarpami, osadzona na cokole, podkreślonym kamienną licówką. Gzyms wieńczący fasadę - uskokowy; pod nim fryz zębaty i fryz z motywem czwórliścia. Rozwiązany dekoracyjnie szczyt, dzielony lizenami i tynkowanymi blendami. Schodkowe krawędzie szczytu zaakcentowane sterczynami. Na osi środkowej szczytu blenda z motywem czworoliścia.

W osi centralnej fasady - ostrołuczny portal, poprzedzony schodami, wykonany z uskokowo ułożonych cegieł, zdobionych w ościeżach portalu rozetkami. Łuk nadproża podkreślony fryzem z cegieł ukośnie ułożonych. Nad portalem wgłębnie zaznaczony krzyż z ceramicznym odlewem głowy Chrystusa; po jego obu stronach, symbolizujące nieskończoność, litery A i Ω.

Elewacja wschodnia nawy, zwieńczona trapezowym szczytem, dekorowanym tynkowanymi blendami i zwieńczonym fryzem z ukośnie wmurowanych cegieł.

Elewacja północna nawy, trzyosiowa, z kamienną okładziną, podkreślającą cokół. Elewację wieńczy uskokowy gzyms z fryzem, zbudowanym z ukośnie ustawionych cegieł oraz fryzem z motywem czteroliścia. Podziały pionowe wyznaczają szkarpy, pomiędzy którymi ostrołuczne wnęki okienne, zawierające zdwojone, ostrołuczne okna. Na otynkowanym polu podłucza wnęk okiennych, religijne symbole chrystologiczne. W połaci dachu, na osi okien elewacji - trzy dekoracyjne lukarny, nakryte ostrosłupowymi daszkami, zakończonymi iglicą z kulą.

Elewacja południowa nawy, trzyosiowa. Cokół, gzyms wieńczący z fryzami oraz pionowa artykulacja - jak w elewacji północnej. Analogiczną formę posiadają także wnęki i otwory okienne.

WNĘTRZA.

Wnętrze salowe z węższym od nawy prezbiterium. Do prezbiterium przylegają dwa mniejsze pomieszczenia. Pomiędzy prezbiterium a nawą - ostry łuk tęczyowy.

Żebra sklepienne prezbiterium zaznaczone cegłą kształtowaną o profilu gruszkowym, spięte pośrodku sklepienia ceramicznym, kolistym zwornikiem. Wiązki żeber opadają na ceramiczne wsporniki ściennie z motywem palmety, liści i kwiatów. Dekoracja malarska sklepienia, przyźbrowa, w formie pasów (na granatowym tle, beżowa ukośna kratka, w której stylizowane, niebieskie kwiaty). Analogiczny motyw malarski w formie pasów zdobi krawędzie wnęk okiennych prezbiterium. Profil żeber łuku tęczowego w formie trójliścia.

W nawie przekroje żeber, wsporniki ściennie – analogiczne do występujących w prezbiterium. Dekoracja malarska wzdłuż żeber sklepiennych, w formie pasów, z motywem beżowych liści na granatowym tle. W miejscu zbiegania się pasów - malarski motyw w formie beżowo-zielonej łodygi ostu, zakończonej kwiatem w kolorze jasnego fioletu, na granatowym tle.

Fantazyjna kompozycja z motywem kwiatu i liści zdobi także pole podłucha okien nawy. W nawie pod oknami gzyms ścienny zaznaczony ukośnie ułożonymi cegłami, pod którym ślady zamocowania drewnianych boazerii.

Empora muzyczna drewniana, wsparta na czterech słupach, pomiędzy którymi rozpięte trójlistne arkady. Balustrada empory pełna, dzielona lizenami; pomiędzy lizenami dekoracja w formie trójlistnych blend.

Płaszczyzna ścian pod emporą muzyczną pokryta malarską kompozycją w formie udrapowanej, czarnej kotary.

WYPOSAŻENIE.

Nie zachowało się wyposażenie wnętrza kaplicy. Drzwi w fasadzie i w przybudówkach - z czasów budowy, dwu- i jednoskrzydłowe, zdobione ćwiekami, fantazyjnymi okuciami; w drzwiach frontowych dekoracyjna klamka z początku XX w. Dekoracyjnie opracowane są jednoskrzydłowe drzwi, prowadzące z nawy do przybudówki północnej (il. 17).

INSTALACJE.

elektryczna.

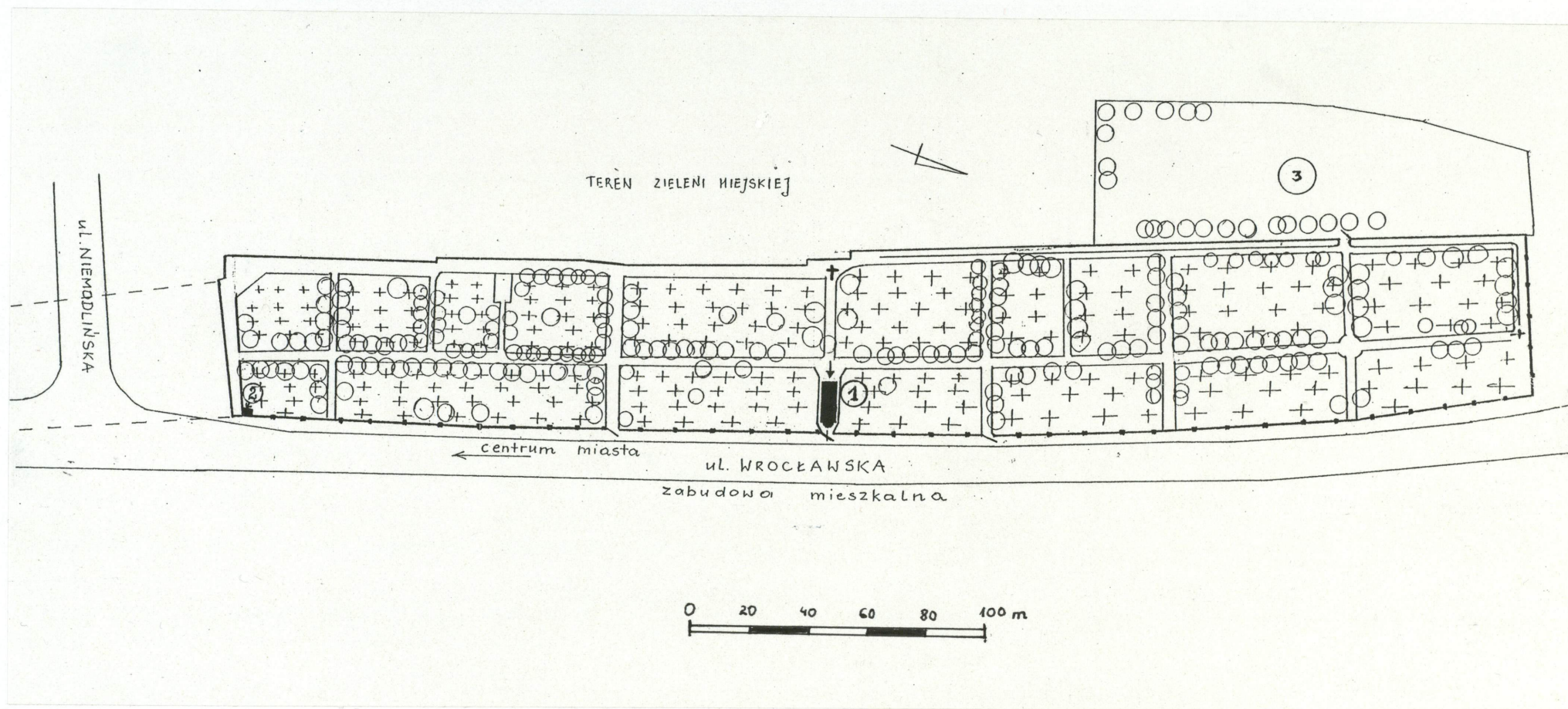
Spis ilustracji:

1. Kaplica, widok od strony ulicy Wrocławskiej.
2. Prezbiterium, elewacja wschodnia.
3. Prezbiterium, elewacja wschodnia, wmurowana plakieta.
4. Elewacja zachodnia z portalem głównym.
5. Portal główny w elewacji zachodniej.
6. Elewacja zachodnia, szczyt.
7. Elewacja południowa.
8. Prezbiterium, elewacja południowa – przybudówka..
9. Elewacja północna.
10. Wnętrze kaplicy – sklepienie.
11. Widok w kierunku prezbiterium.
12. Widok w kierunku empory muuzycznej.
13. Sklepienie w prezbiterium.
14. Żebra sklepienne i elementy malarskie.
15. Profile żeber łuku tęczowego i wspornik.
16. Schody prowadzące na emporę muzyczną.
17. Drzwi, prowadzące do przybudówki północnej (zakrystii).
18. Elewacja południowa.
19. Elewacja północna. W połaci dachu widoczne lukarny.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo
OPOLE
 woj. opolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KAPLICA CMENTARNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
 Ilustracje

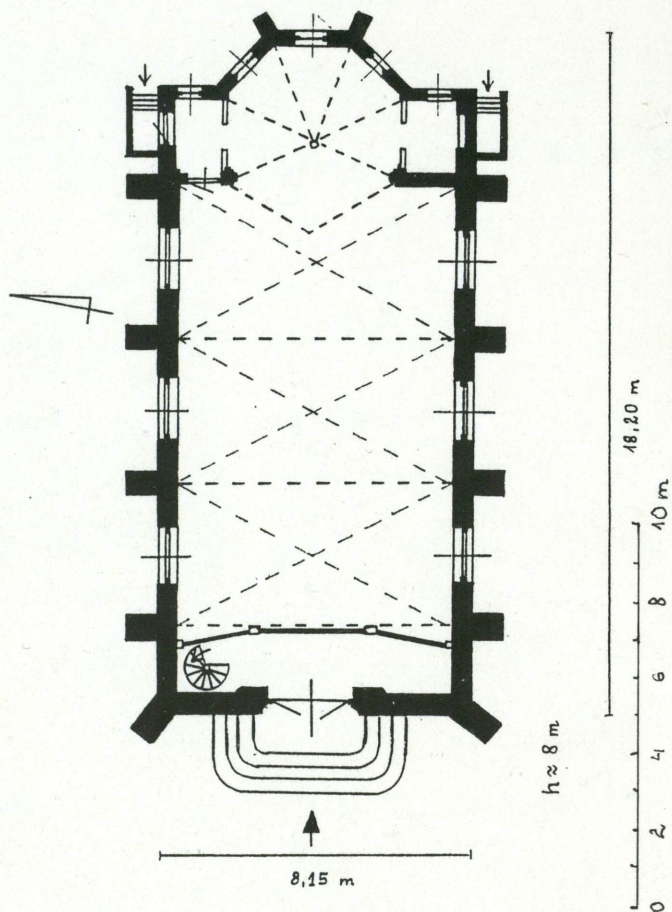
Plan sytuacyjny, skala 1:2000.

Plan sytuacyjny – legenda:

1. Kaplica cmentarna.
2. Kaplica grobowa.
3. Część dawnego cmentarza, przekształcona w 1978 r. na zieleniec.

— — — południowe granice dawnego cmentarza, ob. zieleniec.

■ ■ ■ ogrodzenie (pocz. XX w.).

Rzut przyziemia, skala 1:200.

2.

3.

4.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo
OPOLE
 woj. opolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KAPLICA CMENTARNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
 Ilustracje

5.

6.

8.

7.

9.

10.

11.

12.

13.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo
OPOLE
 woj. opolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KAPLICA CMENTARNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Ilustracje

14.

15.

17.

16.

1. Miejscowość, gmina, powiat, województwo
OPOLE
 woj. opolskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KAPLICA CMENTARNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
 Ilustracje, materiał uzupełniający

18.

19.